

מקור המלה תְּרַפּוּ שֶׁבִּיטוּי השלישי מוקשה. היא נכתבה והוסברה ב"מילון עולמי לעברית מדוברת" ² פ"שן, עתיק יומין (על פי מניין השנים בעברית: תרפ"ח, תרפ"ט וכו'). ובכל זאת הגיית המלה תמוהה, שהרי את תרפ"ט, לדוגמה, הוגים ללא תנועה ברי"ש, ואילו בתְּרַפּוּ היא מונעת. עוד יש להסביר את תנועת הפ"א הראשונה והיפלותה, שאינן משתמעות מן הצורה המשוערת הזאת (מתרפ"ו, לדוגמה).

העיון בספרדית-היהודית מלמדנו, שגם בה שלושת הביטויים משמשים בדיבור: "דִּיל קְיִימפּוּ דִּי מתושלח" 'מזמן מתושלח', "דִּי אנטיוכוס וִיִקְאָנִי" 'מזמן אנטיוכוס' ו"דִּיל קְיִימפּוּ דִּי קִי טָרָא פֶּאָפּוּ" 'מזמן סב סבי'. כלומר, בביטויים פולם, גם בשלישי, מוזכר אדם: מתושלח, אנטיוכוס, סב הסבא. אפשר מאוד, שבדרך תרגומי השאילה הועתקו שני הביטויים הראשונים מן הספרדית-היהודית אל העברית המדוברת, אם כי ייתכן שהם נוצרו בה באופן עצמאי. מכל מקום ברור, שבביטוי השלישי נשאלה המלה "ט א ר א פ א פּוּ" מן הספרדית-היהודית, והיא מתייחסת בעברית לזמן עבר לא מוגדר.

ברם המלה "ט א ר א פ א פּוּ" בספרדית-היהודית אינה ספרדית במקורה. המלה חדרה לספרדית-היהודית מן היוונית

2. מאת דן בן אמוץ ונתיבה בן יהודה.

אורה (רודריג) שורצנולד

שלושה ביטויי עבר-רחוק בעברית המדוברת*

ביטויי זמן רבים מביעים בעברית את העבר הרחוק: מזמן, בשנים ההן, בעבר הרחוק, (מ)שכבר הימים, מקדמת דנה ועוד. בשלושה ביטויי סלנג המציינים עבר מופלג אתמקד כאן בגלל זיקתם לספרדית-היהודית: מימי / מזמן מתושלח, מימי / מזמן אנטיוכוס ומשנת / בשנת תְּרַפּוּ. שני הראשונים קשורים בדמויות היסטוריות: מתושלח המקראי, אבי למך, חי 969 שנים (בר' ה, כה-כז), והפך לסמל לאריכות ימים ולזקנה מופלגת. אנטיוכוס הוא שמם של שלושה עשר מלכים יוניים מבית סלוקוס ששלטו בסוריה, והידוע מהם לשמצה בתולדות עם ישראל הוא אנטיוכוס אפיפאנס. שילובם של השמות האלה בביטויי הזמן מעניק להם ממד ארכאי, ומפאן משמעות העבר המופלג המובעת בהם.

* הרשימה הזאת נכתבה במקורה לכבודו של פרופ' חיים רוזן במלאת לו ס"ה שנים, ונמסרה לו עם רשימות אחרות בינואר 1987.
1. על אלו ניתן להוסיף גם את משנת / מימי טיכו. ככל הנראה רופא העיניים הירושלמי, ד"ר טיכו, שימש מקור לביטוי. לא דנתי בו כאן, שכן רצייתי לקשר את ביטויי הזמן של העברית החדשה לספרדית-היהודית. אין מקבילה למימי טיכו בספרדית היהודית.

כאשר מתלקטים יחדיו בני דור תרפפ"ו ותר"ץ ותרצ"ח
 וחש"ב וחש"ח?
 לא, כלל וכלל לא!
 הוא אשר אמרתי: האטימולוגיה העממית מכסה את
 האמיחית.

(תריא = שלוש, פאפו = סבא) כבר בשלהי ימי-הביניים. אם
 פן, מדוע לא נניח, שהעברית החדשה שאלה את
 "ט א ר א פ א פ ו" היישר מן היונית? הנחה זו אינה סבירה,
 לפי שמחיי הלשון העברית לא היו במגע עם היונית בתקופת
 התחייה, לעומת זה היו במגע מתמיד, ישיר או עקיף, עם
 הספרדית-היהודית, והושפעו ממנה בדומה להשפעה שהייתה
 לידיש עליהם.

לפיכך נראה לי, שאין תרפפו שבפיטוי העברי "משנת
 תרפפו" אלא "ט א ר א פ א פ ו" הספרדי-יהודי, שמוצאו
 יוני, ובהשפעת האטימולוגיה העממית התקשר עם פינויי השנים
 שבלוח העברי, והפיטוי הוגבל ל"שנת תרפפו".

הערה: לאחר שכתבתי את הדברים שלעיל, העירה לי
 נורית רייך, שאבשלום קור הזכיר בגלי צה"ל את הפיטוי
 טאטארפאפו בשם ספרו של חיים קישלס, "קורות יהודי
 בולגריה א'", עמ' 240. וראוי להוסיף, שגם שלמה רוזאניס
 מזכיר את הפיטוי טאראפאפו בספרו "דברי ימי ישראל
 בתוגרמה", חלק ראשון, עמ' 217.

ד"ר מירי ברוך, שידעה על תוכן רשימתי, שלחה אליי את
 הרשימה "תרפפ"זיניק" מאת יפרח חביב, שהתפרסמה
 ב"כולנו" (עיתון לילדים ולנוער)³, ואצטט ממנה רק את סיומה:
 "ועכשיו אמרו נא אתם: כלום קלה היא מלאכת
 מדריכי בתי-ספר שדה או "החברה להגנת הטבע",

3. הרשימה התפרסמה באפריל או במאי 1987, ואין לי ציון התאריך

המדויק.